NORAKSTS
Lieta Nr.A420516410
SKA – 219/2011

S P R I E D U M S

Rīgā 2011.gada 28.jūnijā

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments šādā sastāvā:

tiesas sēdes priekšsēdētājs senators A.Guļāns
senatore J.Briede
senatore I.Skultāne

piedaloties pieteicējam *A.M.*, atbildētājas Latvijas Republikas pusē pieaicinātās iestādes Ieslodzījumu vietu pārvaldes pārstāvēm *N.K.* un *O.K.*,

atklātā tiesas sēdē izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta, pamatojoties uz *A.M.* pieteikumu par Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieka 2009.gada 23.oktobra lēmuma Nr.1/17-M/4433 atzīšanu par prettiesisku un morālā kaitējuma atlīdzinājumu, sakarā ar Ieslodzījuma vietu pārvaldes kasācijas sūdzību un *A.M.* pretsūdzību par Administratīvās rajona tiesas 2010.gada 20.oktobra spriedumu.

Aprakstošā daļa

[1] 2009.gada 17.septembrī */brīvības atņemšanas iestāde/* vecākais uzraugs sastādīja ziņojumu par notiesātā soda izciešanas režīma pārkāpumu, kurā norādīja, ka pieteicējs *A.M.* pusdienu izsniegšanas laikā pēc karantīnas kameras durvju atvēršanas, būdams kameras dežurants, atteicās pildīt brīvības atņemšanas iestādes darbinieku likumīgas prasības – ziņot par notiesāto skaitu kamerā. Tādējādi pieteicējs pārkāpa 2006.gada 30.maija Ministru kabineta noteikumu Nr.423 „Brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumi" (turpmāk – Noteikumi Nr.423) 44.6. un 44.9.apakšpunkta prasības.

Ar */brīvības atņemšanas iestāde/* priekšnieka 2009.gada 18.septembra lēmumu pieteicējam piemērots disciplinārsods – ievietošana soda izolatorā uz septiņām diennaktīm. Ar Ieslodzījuma vietu pārvaldes priekšnieka 2009.gada 23.oktobra lēmumu sods atstāts

negrozīts, kā arī atteikts izdot administratīvo aktu par morālā kaitējuma atlīdzināšanu Ls 20000.

[2] Administratīvajā rajona tiesā saņemts pieteicēja pieteikums par minētā lēmuma atzīšanu par prettiesisku un morālā kaitējuma atlīdzinājumu Ls 20000.

[3] Ar Administratīvās rajona tiesas 2010.gada 20.oktobra spriedumu pārsūdzētais lēmums atzīts par prettiesisku un Ieslodzījuma vietu pārvaldei uzlikts pienākums izmaksāt pieteicējam Ls 185 par morālo kaitējumu, kas nodarīts ar */brīvības atņemšanas iestāde/* priekšnieka lēmumu. Pieteikums par morālā kaitējuma atlīdzinājumu pārējā daļā noraidīts. Spriedums pamatots ar tālāk minētajiem argumentiem.

[3.1] Lietā ir strīds par to, vai pieteicējs, atsakoties izpildīt cietuma uzrauga prasību ziņot par notiesāto skaitu kamerā, ir pieļāvis brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumu pārkāpumu.

[3.2] Saskaņā ar Latvijas Sodu izpildes kodeksa 42.panta pirmo daļu brīvības atņemšanas iestādēs nosaka stingri reglamentētu iekšējo kārtību, kas paredz: notiesāto pieņemšanas kārtību brīvības atņemšanas iestādēs; notiesāto uzvedības noteikumus darba un atpūtas laikā; (..) pārbaudes un satikšanās noteikumus. Brīvības atņemšanas iestādes iekšējā kārtība reglamentēta Noteikumos Nr.423.

Pieteicējam piemērots disciplinārsods par Noteikumu Nr.423 44.6. un 44.9.apakšpunkta pārkāpumu, proti, ja notiesātos kamerā apmeklē brīvības atņemšanas iestādes administrācija, notiesātie nostājas norādītajā vietā, un kameras dežurants ziņo par notiesāto skaitu kamerā, notiesātajiem ir pienākums izpildīt brīvības atņemšanas iestādes darbinieku likumīgās prasības.

[3.3] Atbilstoši Noteikumiem notiesāto skaitliskās pārbaudes var tikt veiktas ne tikai no rīta un vakarā, bet nepieciešamības gadījumā arī citā laikā, tās organizē cietuma priekšnieka dežūrējošais palīgs un tās tiek veiktas kamerās. Tādējādi uzraugam bija tiesības organizēt notiesāto skaitlisko pārbaudi, taču normatīvie akti nenoteic, kādā veidā tā īstenojama. Jēdziena „organizēt" izcelsme norāda uz to, ka šī darbība ir radoša, ar mērķi kaut ko nodibināt, sarīkot. Līdz ar to cietuma darbiniekam likumdevējs ir devis rīcības brīvību, kādā veidā pārbaudīt notiesāto skaitu kamerā. Taču šī rīcības brīvība nevar tikt izmantota patvaļīgi.

Konkrētajā gadījumā konstatējams, ka cietuma uzraugs notiesāto skaitlisko pārbaudi organizēja analogi Noteikumu Nr.423 44.6.apakšpunktā paredzētajam gadījumam, proti, pieprasīja kameras dežurantam ziņot par notiesāto skaitu kamerā.

Notiesāto tiesības, pienākumi un aizliegumi atspoguļoti Noteikumu Nr.423 IX nodaļā „Notiesāto uzvedības noteikumi". Šajā nodaļā uzskaitītās prasības ir izsmeļošas un nav pieļaujams to patvaļīgs paplašinājums.

Tiesas sēdē atbildētājas pārstāve norādīja, ka cietuma darbinieka prasība ziņot par notiesāto skaitu bija likumīga, pamatojot to ar nepieciešamību veikt pusdienu izdali notiesātajiem. Taču Noteikumu Nr.423 44.6.apakšpunkts paredz tikai vienu gadījumu, kad kameras dežurantam ir pienākums ziņot par notiesāto skaitu kamerā – ja notiesātos kamerā apmeklē brīvības atņemšanas iestādes administrācija. Pie šādiem apstākļiem uzskatāms, ka brīvības atņemšanas iestādes darbiniekam nebija likumīga pamata notiesāto skaitlisko pārbaudi organizēt, pieprasot, lai pieteicējs veiktu pienākumu, ko tam neuzliek normatīvais akts. Līdz ar to šāda prasība nav atzīstama par likumīgu.

Tā kā nav konstatējams, ka uzraugs savas pilnvaras organizēt notiesāto skaitlisko pārbaudi ir izmantojis tiesību normu ietvaros, tiesa nesaskata pieteicēja rīcībā Noteikumu Nr.423 44.9.apakšpunkta pārkāpumu.

[3.4] Papildus norādāms, ka konkrētā situācija neatbilst Noteikumu Nr.423 44.6.apakšpunktā paredzētajam gadījumam.

Lietā nav strīda par to, ar kādu mērķi pieteicējam tika izvirzīta prasība ziņot par notiesāto skaitu kamerā – lai veiktu nepieciešamā porciju skaita sadali un nodrošinātu ātrāku ēdiena izsniegšanu. Tomēr likumdevējs paredzējis kameras dežurantam pienākumu ziņot par notiesāto skaitu kamerā tikai tad, ja notiesātos kamerā apmeklē brīvības atņemšanas iestādes administrācija. Izskatāmajā gadījumā notiesātos kamerā neapmeklēja cietuma administrācija, bet gan tika veikta ēdienu izdale caur neatvērtām kameras restēm.

Tādējādi nav konstatējams arī Noteikumu Nr.423 44.6.apakšpunkta pārkāpums.

[3.5] Ņemot vērā secināto, atzīstams, ka disciplinārsods pieteicējam piemērots nepamatoti. Savukārt pieteikums daļā par lēmuma atzīšanu par prettiesisku ir pamatots un pilnībā apmierināms.

[3.6] Tiesa atzīst, ka morālā kaitējuma atlīdzinājuma tiesiskais pamats ir pierādīts, jo tiesa atzina, ka disciplinārsods pieteicējam piemērots nepamatoti.

Tiesa konstatē, ka soda izolatora kameras apstākļi nav atzīstami par cilvēka cieņai atbilstošiem.

Šajā gadījumā, prettiesiski ievietojot pieteicēju soda izolatora kamerā, pieteicējam tika piemērots viņa cieņu pazemojošs sods, kurā saskatāmi spīdzināšanas elementi. Pieteicējam nodarīts tāds tiesību aizskārums, kas pārsniedz to, kas neizbēgami saistīts ar ciešanām vai pazemojumu, ko rada viņam noteiktais brīvības ierobežojums. Līdz ar to pieteicēja tiesību aizskārumu tiesa atzīst par būtisku.

[3.7] Konkrētajā gadījumā visatbilstošāko morālo gandarījumu pieteicējam varētu sagādāt apziņa, ka atbildību par viņam piešķirto atlīdzinājumu jāuzņemas prettiesiskā administratīvā akta izdevējam. Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma (turpmāk – Atlīdzināšanas likums) V nodaļa paredz izvērtēt konkrētās amatpersonas atbildību zaudējumu nodarīšanā privātpersonai un zaudējumus piedzīt no šīs amatpersonas regresa kārtībā.

Tāpēc tiesa uzskata, ka kaitējuma apmēra noteikšanai par objektīvu pamatu ir ņemams sākotnējā lēmuma izdevēja – */brīvības atņemšanas iestāde/* priekšnieka atalgojums. Tiesas ieskatā, būtu samērīgi, ja cietuma priekšnieks atlīdzinātu pieteicējam naudas izteiksmē tādu summu, kādu viņš saņēma kā atalgojumu par septiņām diennaktīm, ko pieteicējs prettiesiski pavadīja soda izolatora kamerā. Ievērojot cietuma priekšnieka valsts amatpersonas deklarācijā norādīto algas apmēru, kādu viņš guvis 2009.gadā, pieteicējam izmaksājama morālā kaitējuma atlīdzība Ls 185.

[4] Par Administratīvās rajona tiesas 2010.gada 20.oktobra spriedumu Ieslodzījuma vietu pārvalde iesniedza kasācijas sūdzību. Kasācijas sūdzība pamatota ar tālāk minētajiem apsvērumiem.

[4.1] No Noteikumu 44.6 un 44.9.apakšpunkta nepārprotami izriet notiesātā – kameras dežuranta pienākums ziņot par notiesāto skaitu, bet administrācijas pārstāvim tiesības prasīt, lai notiesātais ziņotu, ja viņš brīvprātīgi to nedara.

[4.2] Tiesa, nesaskatot pārkāpumu, nepareizi interpretējusi Noteikumu 44.6. apakšpunktā noteikto tiesību normu un šauri tulkojusi vārda „apmeklē" nozīmi. Tiesa, pielietojot gramatisko interpretācijas metodi, iztulkojusi vārdu „apmeklē" kā fizisku ienākšanu. Vārds „apmeklē" nozīmē arī ierašanos ar noteiktu nolūku, kā arī ierasties, lai noskatītos, noklausītos.

/brīvības atņemšanas iestāde/ amatpersona ieradās pie kameras, kurā atradās pieteicējs, ar nolūku piegādāt ēdienu ieslodzītājiem, savukārt pieteicējs ar savu darbību tīši traucēja cietuma amatpersonas pienākumu izpildi.

[4.3] Tiesa pārkāpa Administratīvā procesa likuma 154.panta pirmo un otro daļu, jo nav ņēmusi vērā, ka pieteicējs tika brīdināts par to, ka viņam jāziņo par notiesāto skaitu kamerā, kā arī to, ka pieteicējs ar brīvības atņemšanas iestāžu iekšējās kārtības noteikumiem divreiz bija iepazīstināts.

[4.4] Tiesa vispār nav vērtējusi pieteicēja atbildības pakāpi, kā arī to, ka uzrauga rīcība, liekot pieteicējam ziņot par notiesāto skaitu, tika veikta nolūkā pēc iespējas ātrāk

izsniegt ēdienu, lai nodrošinātu ēdiena piegādi tam paredzētajā laikā, nevis, lai pazemotu pieteicēju. Tādējādi tiesa pārkāpa Administratīvā procesa likuma 14.[1]panta prasības.

[4.5] Tiesa pārkāpusi Administratīvā procesa likuma 81.pantu, kas noteic, ka apstrīdētais administratīvais akts iegūst galīgo noformulējumu tādā veidā, kā tas noformulēts lēmumā par apstrīdēto administratīvo aktu.

[4.6] Tiesa nepamatoti vērtēja apstākļus */brīvības atņemšanas iestāde/* soda izolatorā. Līdz ar to tiesa pārkāpa kompetences robežas un Administratīvā procesa likuma 249.pantu, izskatot jautājumu, par kuru nebija ierosināta lieta un pārkāpjot prasījuma robežas.

[4.7] Nosakot kaitējuma atlīdzības apmēru, tiesa pārkāpa Administratīvā procesa likuma 103.panta prasības, jo nevarēja vērtēt atlīdzinājumu, par pamatu ņemot cietuma priekšnieka atalgojumu. No Atlīdzināšanas likuma 32. un 33.panta izriet, ka katru gadījumu, kad tiek nodarīts kaitējums, izvērtē augstākā iestādē un tikai pēc visu apstākļu izvērtēšanas tiek lemts par amatpersonas saukšanu pie atbildības.

[5] Pieteicējs ir iesniedzis pretsūdzību par minēto apgabaltiesas spriedumu daļā, kurā noraidīts viņa pieteikums par morālā kaitējuma atlīdzināšanu. Pretsūdzībā norādīts, ka pieteicējam ir tiesības uz atlīdzinājumu lielākā apmērā, nekā tas noteikts spriedumā.

Motīvu daļa

[6] Lietā ir strīds par Noteikumu 44.6 un.44.9.apakšpunkta interpretāciju, proti, vai, pamatojoties uz šiem punktiem, pieteicēju varēja sodīt par to, ka viņš neziņoja par notiesāto skaitu kamerā.

Noteikumu 44.6.apakšpunkta otrais teikums noteic, ka, ja notiesātos kamerā apmeklē brīvības atņemšanas iestādes administrācija, notiesātie nostājas norādītajā vietā, un kameras dežurants ziņo par notiesāto skaitu kamerā. Savukārt atbilstoši Noteikumu 44.9.apakšpunktam notiesātajiem ir pienākums izpildīt brīvības atņemšanas iestādes darbinieku likumīgās prasības.

Administratīvās rajona tiesas ieskatā, no minētajām normām pienākums ziņot par notiesāto skaitu kamerā izriet tikai gadījumos, kad kameras durvis tiek atvērtas un ja notiesātos kamerā apmeklē brīvības atņemšanas iestādes administrācija. Ņemot vērā, ka izskatāmajā gadījumā notiesātos kamerā neapmeklēja iestādes administrācija, bet gan tika veikta ēdienu izdale caur neatvērtām kameras restēm, ko organizēja cietuma uzraugs, tiesas ieskatā, nav konstatējams Noteikumu Nr.423 44.6. un 44.9.apakšpunkta pārkāpums.

Savukārt, iestādes ieskatā, pienākums ziņot attiecas arī uz gadījumiem, kad tiek veikta vakara skaitliskā pārbaude.

[7] Atbilstoši Latviešu valodas vārdnīcai (*Autoru kolektīvs. Latviešu valodas vārdnīca. Rīga: Avots, 1998, 58.lpp)* vārds „apmeklēt" nozīmē arī „ierasties ciemos vai citā nolūkā". Tādējādi pamatots ir iestādes arguments, ka vārds „apmeklēt" nenozīmē tikai fizisku iekļūšanu telpā.

Taču, Senāta ieskatā, galvenais šajā lietā vērā ņemamais apstāklis ir nevis tas, cik valodnieciski precīzi ir izvēlēts attiecīgais vārds, bet gan, vai noteikumos ietvertā prasība bija zināma un saprotama pieteicējam.

Kā tas redzams no lietas apstākļiem, pieteicējs ar brīvības atņemšanas iestāžu kārtības noteikumiem bija iepazīstināts un viņam bija izskaidrotas tiesības un pienākumi.

Arī no pieteicēja pieteikuma tiesai izriet, ka viņam bija zināma un saprotama prasība ziņot par notiesāto skaitu kamerā. Kā secināms no pieteicēja pieteikuma un paskaidrojumiem Senāta tiesas sēdē, viņš šo prasību nepildīja nevis tādēļ, ka to nezināja, bet gan tāpēc, ka uzskatīja to par pazemojošu un nepamatotu.

[8] Kā pieteicējs norādīja tiesas sēdē, notiesāto skaitliskā pārbaude ir cietuma uzrauga pienākums un viņam neesot jāstrādā cietuma uzrauga vietā. Senāta ieskatā, prasība kameras dežurantam ziņot par notiesāto skaitu kamerā nav nedz pazemojoša, nedz tāda, ko var uzskatīt par pārmērīgu vai piespiedu darbu. Kameras dežuranta pienākums ziņot par notiesāto personu skaitu kamerā ir notiesātās personas pienākums, kas saistīts ar iekšējās kārtības un drošības nodrošināšanu. Tas, ka šādas prasības nepildīšana ne vienmēr apdraud iekšējo kārtību, nenozīmē, ka tā iedragā notiesātā cieņu tiktāl, lai to uzskatītu par pazemojošu.

Kā norādījusi Satversmes tiesa, noziedzīgu nodarījumu izdarījušas personas tiesības dzīvot pēc sava prāta un saskaņā ar savām vēlmēm tiek ierobežotas sabiedrības likumīgo interešu aizsardzības labad (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 7. oktobra sprieduma lietā Nr. 2009-05-01 14. punktu un 2009. gada 18. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-10-01 14. punktu).* Ja soda izciešanas laikā notiesātie pārkāpj brīvības atņemšanas iestādes iekšējās kārtības noteikumus, viņiem var uzlikt disciplinārsodus, no kuriem bargākais ir notiesātā ievietošana soda izolatorā. Arī ar disciplinārsodu saistītie tiesību ierobežojumi ir attaisnojami, ja vien tie ir samērīgi. Šādu papildu ierobežojumu mērķis ir nepieciešamība nodrošināt disciplīnu un kārtību brīvības atņemšanas iestādē *(sk. Satversmes tiesas 2006. gada 6. februāra sprieduma lietā Nr. 2005-17-01 6. punktu).*

Senāta ieskatā, izskatāmajā lietā nav izšķirošas nozīmes, vai ieslodzītā kamerās ierodas brīvības atņemšanas iestādes administrācija vai cietuma uzraugs. Tiesību normas, kas nosaka brīvības atņemšanas iestāžu iekšējās kārtības noteikumus, nenodala brīvības atņemšanas iestādes darbiniekus no iestādes administrācijas. Senāta ieskatā, izskatāmajā lietā, jēdziens „iestādes administrācija" nav tulkojama šauri kā tikai augstākā vadība, bet administrācijas sastāvā ietilps arī citi iestādes darbinieki, tostarp uzraugi, kas atbilstoši tiesību normām veic pienākumus, lai uzturētu kārtību un iekšējo drošību konkrētajā iestādē. Līdz ar to pieteicējs, veicot kameras dežuranta pienākumus un atsakoties zinot uzraugam par notiesāto skaitu kamerā, nav izpildījis viņa tiesību normās noteiktos pienākumus. Pienākums kameras dežurantam ziņot par notiesāto skaitu nav uzskatāms par izņēmumu attiecībā uz iestādes augstāko vadību, bet gan attiecināms uz visām amatpersonām, kas nodrošina iestādē vispārējo kārtību.

[9] Lietā arī ir strīds, vai Administratīvā rajona tiesa pareizi ir izvēlējusies kritērijus, pēc kuriem vērtēt morālā kaitējuma apjomu. Proti, vai ir pareizi kā kritēriju morālā kaitējuma noteikšanai ņemt vērā apstākļus cietuma soda izolatorā un cietuma priekšnieka atalgojumu.

Senāta ieskatā, vērtējot morālā kaitējuma apjomu, tiesa pamatoti ņēmusi vērā apstākļus cietuma soda izolatorā, jo ir loģiski secināt, ka personas morālas ciešanas ir lielākas tad, ja personai sods jāizcieš sliktākos apstākļos.

Savukārt cietuma priekšnieka atalgojuma pieņemšana par kritēriju, Senāta ieskatā, nav pamatota. Kā pareizi norādīts iestādes kasācijas sūdzībā, atbilstoši Atlīdzināšanas likuma 32. un 33.pantam katru gadījumu, kad tiek nodarīts kaitējums, izvērtē augstākā iestādē un tikai pēc visu apstākļu izvērtēšanas tiek lemts par amatpersonas saukšanu pie atbildības. Personas morālo ciešanu vērtējums nevar būt atkarīgs no tā, cik liels sods tiks uzlikts vainīgajai amatpersonai pat tad, ja ciešanu cēlonis ir tikai vienas amatpersonas darbības seku rezultāts (par ko konkrētajā lietā, turklāt, nevar runāt).

[10] Ņemot vērā iepriekš minēto, secināms, ka rajona tiesa ir nepareizi interpretējusi Noteikumu 44.6 un.44.9.apakšpunktu, kā arī Atlīdzināšanas likuma normas un tāpēc rajona tiesas spriedums ir atceļams. Ņemot vērā, ka citiem kasācijas sūdzībā norādītajiem argumentiem tādējādi nav nozīmes, Senāts savā spriedumā tos neanalizē. Augstāk minēto apsvērumu dēļ Senāts neanalizē arī pieteicēja pretsūdzībā norādīto par morālā kaitējuma atlīdzināšanas apmēra neatbilstību faktiskajām ciešanām.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 348.panta 2.punktu un 351.pantu, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments

n o s p r i e d a

Atcelt Administratīvās rajona tiesas 2010.gada 20.oktobra spriedumu un lietu nosūtīt jaunai izskatīšanai tai pašai tiesai.

Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs senators	*(paraksts)*	A.Guļāns
Senatore	*(paraksts)*	J.Briede
Senatore	*(paraksts)*	I.Skultāne

NORAKSTS PAREIZS

Senators A.Guļāns
2011.gada 30.jūnijā